

ЗНАЧЕННЯ РЕФОРМИ АРЕОПАГУ ЕФІАЛЬТА

З ім'ям Ефіальта пов'язана лише одна, але дуже вагома подія в історії Стародавніх Афін – це реформа ареопагу 462 р. до н.е.. Саме внаслідок цієї реформи ареопаг втратив свої політичні повноваження, а це, в свою чергу, сприяло демократизації афінського суспільства.

Суть реформи Ефіальта полягала в тому, що він, організувавши судовий процес над корумпованими ареопагітами, відняв у ареопагу право накладати вето на постанови народних зборів і передав його народному суду (гелієї). Право контролю за посадовими особами та нагляду за виконанням законів, яке належало ареопагові, перейшло до ради п'ятисот і народних зборів, але головним чином – до гелієї.

Справа в тому, що однією з головних функцій ареопагу напередодні реформи було заслуховування звітів посадових осіб після закінчення термінів їх повноважень. Прагнучи усунути підґрунтя для корумпування, Ефіальт ускладнив систему звітів, але одночасно зробив її більш гласною, надавши демосу право безпосереднього контролю за діяльністю посадових осіб.

Ефіальт першим виступив проти самого ареопагу, вимагаючи обмеження його прав. Якщо врахувати, що і в наступні десятиліття після його реформи ареопагіти продовжували користуватися значним релігійно-моральним впливом, то не важко зрозуміти, наскільки значними для сучасників були події, що розігралися.

До самої реформи ставлення в джерелах та історіографії неоднозначне. Більшість дослідників дотримуються бачення Плутарха Херонейського, який вважає реформу радикальною, а в самому Ефіальті бачить руйнівника старих порядків і законів. Основною метою реформи, античний автор називає відбирання у ареопагу майже всіх судових справ і бажання зробити народ господарем судилищ [3, с. 545].

Але, варто зазначити, що задовго до реформи Ефіальта, вищою судовою інстанцією в Афінах стає гелієя, яка не тільки приймала апеляції, але й самостійно розглядала справи, що мали державне значення. Серед них: суд над Мільтіадом, справа Фемістокла [Там само, с. 144].

А от у «Афінській політії» Аристотеля Ефіальт представлений як один з реформаторів ареопагу. Справу його продовжує у 451 р. до н.е. Перікл, який також позбавив деяких прав ареопагітів.

Цінним джерелом із ареопагу і реформи 462 р. до н.е. є трагедія Есхіла «Евменіди». Вона була поставлена в 458 р. до н.е., тобто через 4 роки після реформи Ефіальта. У творі містяться відомості про роботу ареопагу, які самому Есхілу були добре знайомі. Автор шанобливо і з повагою ставиться до ареопагу у своїй трагедії [2, с. 64].

Саме тому деякі дослідники (Радциг С., Коршунков В.) [4] вважають, що Есхіл був противником реформи, а от Суріков І., навпаки, стверджує про виправдання античним автором реформи [7, с. 39].

Аристотель повідомляє, що Ефіальт вібрав у ареопагу всі додатково придбані ним права, завдяки чому в його руках зосереджувалася охорона державного порядку, і передав їх частину раді п'ятисот, частину народним зборам і гелієї (Arist. Ath. Pol. 25. 2.). Автор підкреслює, що ареопаг став управляти державою, взявши на себе керівництво справами не на підставі раніше прийнятого закону (Arist. Ath. Pol. 23.1). Правда, в підсумковому розділі історичної частини «Афінської політії» домінування ареопагу названо перетворенням.

Окрім того, з ім'ям Ефіальта антична традиція пов'язує звичай виставляти всі документи (декрети і постанови) на агорі для загального ознайомлення. На думку російського історика А. Строгоцького, це символізувало поєднання законів з демократичними інститутами, що зміцнювало правову основу афінської демократії. Взагалі дослідник бачить у Ефіальті приклад раціонального політика, провідника заздалегідь спланованих і добре продуманих заходів, спрямованих на вдосконалення демократичного ладу [6, с. 51, 55].

Як зазначає Ставнюк В., процеси проти ареопагітів по звинуваченню їх в аморальності та зловживаннях не мали під собою реального підґрунтя, але були очікуваними в середовищі простонароддя, у широких колах демосу: подібні звинувачення – річ звичайна в демократичних суспільствах і не потребують якихось спеціальних аргументів. А реформа ареопагу розчистила дорогу для подальшої демократизації афінського поліса [5].

Ворожнеча між прихильниками і супротивниками реформи ареопагу була запеклою, про що свідчить швидке вбивство Ефіальта. Найчастіше вбивство розцінюється як помста його політичних ворогів, незадоволених проведеної реформою [1, с.20-23] Але навіть вбивство Ефіальта вже не могло зупинити поступальний рух реформ.

Література:

1. Гушин В. Р. Загадка Эфиальта / В. Р. Гушин // *Cathedra*. – Пермь, 2011. – Вып. 4. – С.6-23.
2. Кондрашук Р. А. Реформа ареопага 462 г. до н.э. в отражении трагедии Эсхила «Эвмениды» / Р. А. Кондрашук // *Antiquitas Iuventae: сб. науч. ст. студентов и аспирантов*. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2014. – Вып. 8-9. – С. 57-67.
3. Плутарх. Сравнительные жизнеописания: в 2 т. / Плутарх; Подгот. изд. С. С. Аверинцев, М. Л. Гаспаров, С. П. Маркиш. – 2-е изд., исправ. и доп. – М.: Наука, 1994. – Т. 1. – 706 с. – (Литературные памятники).
4. Радциг С. И. К вопросу о политической тенденции Эсхила в «Эвменидах» / С. И. Радциг // ВДИ. – 1968. – № 2. – С. 29-41; Коршунков В.А. Эсхил и Ареопаг // Вестник ЛГУ. – Сер. 2: История. Язык. Литературоведение. – 1989. – Вып. 2 (№ 9). – С. 95-98.
5. Ставнюк В. В. Становлення та еволюція афінського поліса (від занепаду ахейської цивілізації до реформ Ефіальта і Перікла): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / В. В.Ставнюк; К4іів. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 32 с.

6. Строецкий В. М. Полис и империя в классической Греции: Учебное пособие / В. М. Строецкий – Н. Новгород: НГПИ им. М. Горького, 1991. – 244 с.
7. Суриков И. Е. Афинский Арелопаг в первой половине V в. до н.э. / И. Е. Суриков // ВДИ. – 1995. – № 1. – С. 23-40.